

Näkymätön kokoelma

Ari Muhonen
STKS seminaari
17.3.2015

Asiani tänään

- Näkymätön kokoelma
- Kirjaston uusi paradigma
- Tarjooma
- Kirjaston omat kokoelmat
- Aineistojen yhteiskäyttö
- Avoimesti saatavilla olevat aineistot
- Käyttöliittymän tärkeys
- Yhteenvedo

Mikä on kokoelma?

- Oma näkemykseni: Järjestetty teosten (aineistojen) kokonaisuus
  - tiukennus: teoksilla yhteiset lainasäännöt
    - lainattavat kirjat, käsikirjat ym.
  - toinen tiukennus: sama aineistotyyppi
    - karttakokoelma, sanomalehtikokoelma ym.
- Kokoelma-käsitettä käytetään monella tavalla
  - Esimerkiksi mittakaavaongelma:
    - onko yksi hyllyluokka kokoelma?
    - onko tiettyjen hyllyluokkien kokonaisuus kokoelma?
    - onko koko kirjasto yksi kokoelma?
  - Mitä ovat kirjaston ”sähköiset kokoelmat”?

Kokoelmat katoavat näkyvistä

📦 Sähköiset aineistot

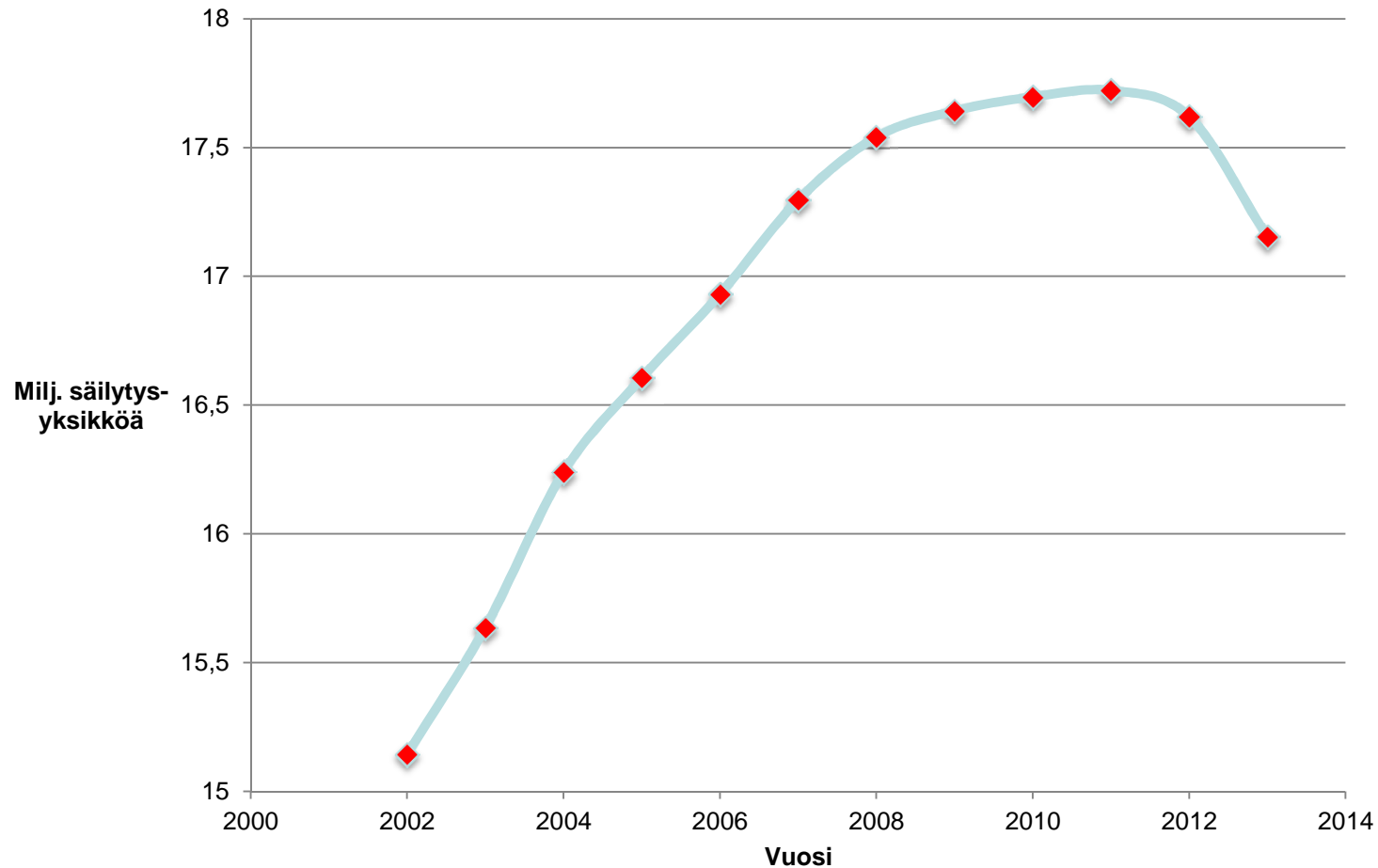
- fyysisesti näkymättömiä
- löydettävä käyttöliittymien kautta
- käytön rajoitukset

📦 Painetut aineistot

- kartunnan väheneminen
- kokoelmien karsinta
- kirjaston julkiset tilat opiskelijoiden olohuone
  - kokoelmat kutistuvat asiakkaiden tieltä
  - kokoelmien ”piilottaminen” varastoihin

Painettujen kirjojen määrä yliopistokirjastoissa

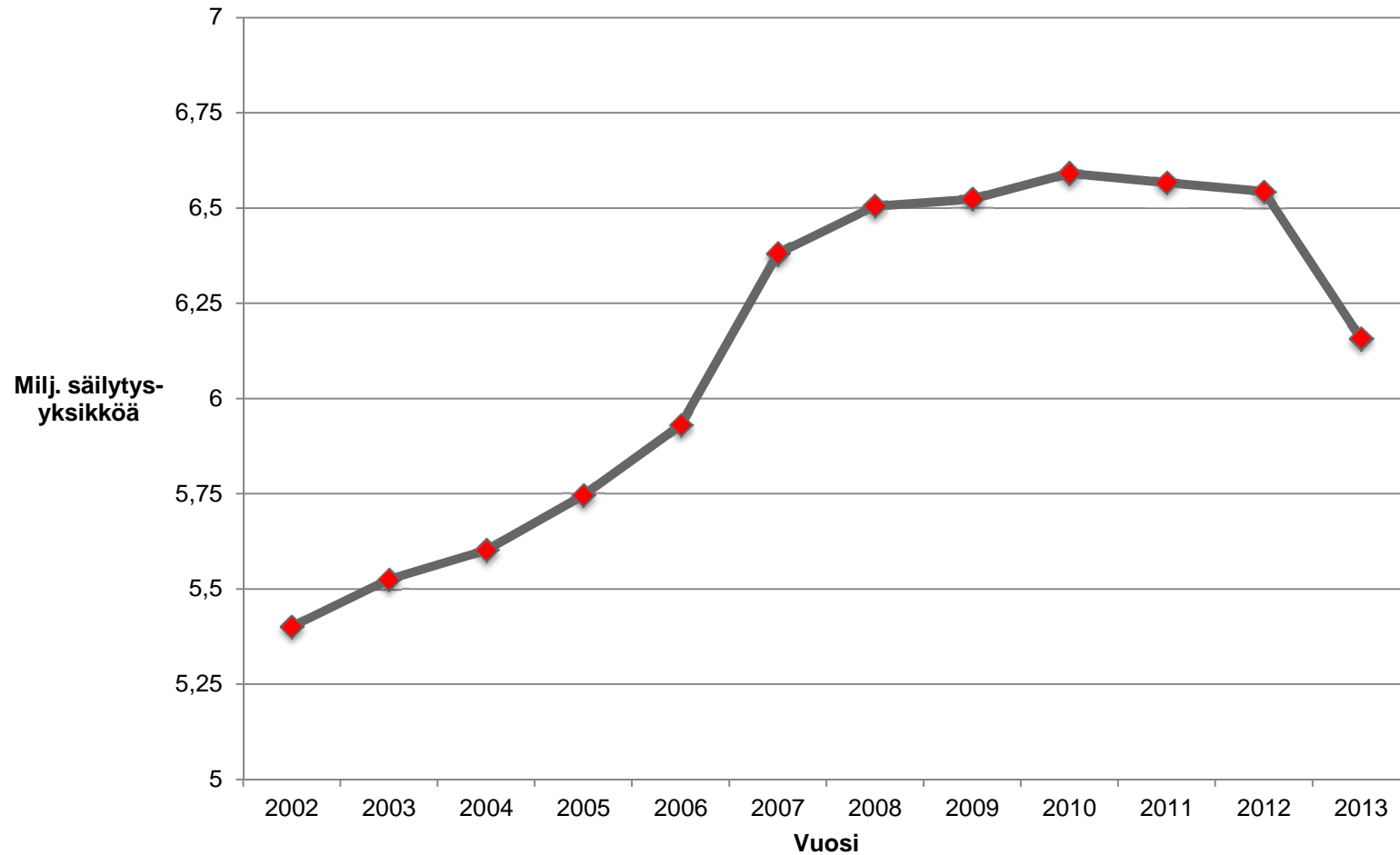
Lähde:
KITT

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO
KIRJASTO

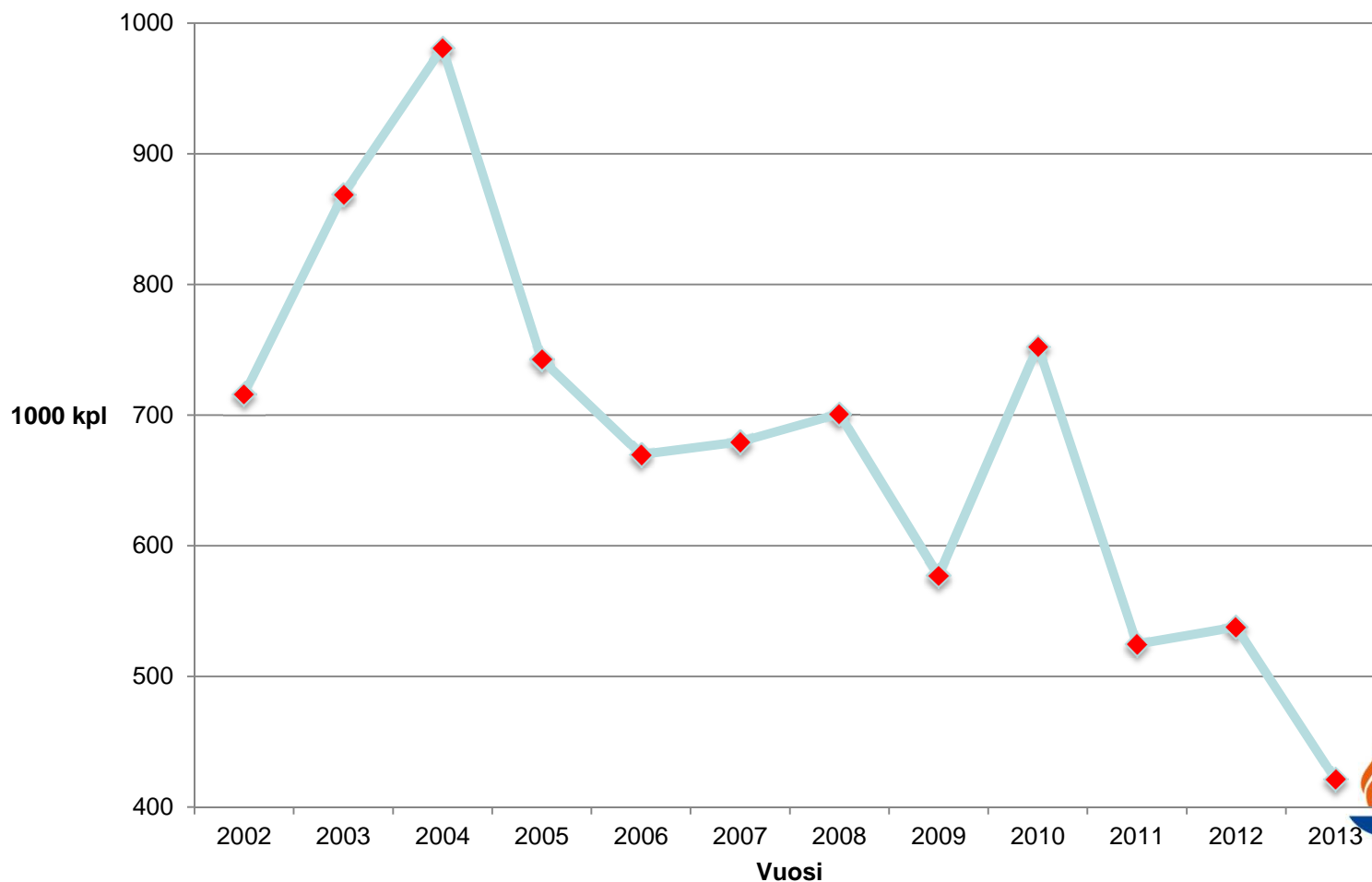

Painettujen lehtien määrä yliopistokirjastoissa

Lähde:
KITT

Painettujen kirjojen kartunta Suomen yokirjastoissa

Lähde:
KITT

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO
KIRJASTO

Kokoelmat muuttuvat “näkymättömiksi”

- Trendi on vasta alussa, mutta selkeä
- Muutos painettujen osalta on viime vuosina ollut nopea
- Kirjahyllyjen kutistuminen asiakastiloissa
- Sähköisten aineistojen “kokonaisuus” mahdoton hahmottaa
  - haun kattavuuden arviointi?
- Poissa silmistä, poissa mielestä?

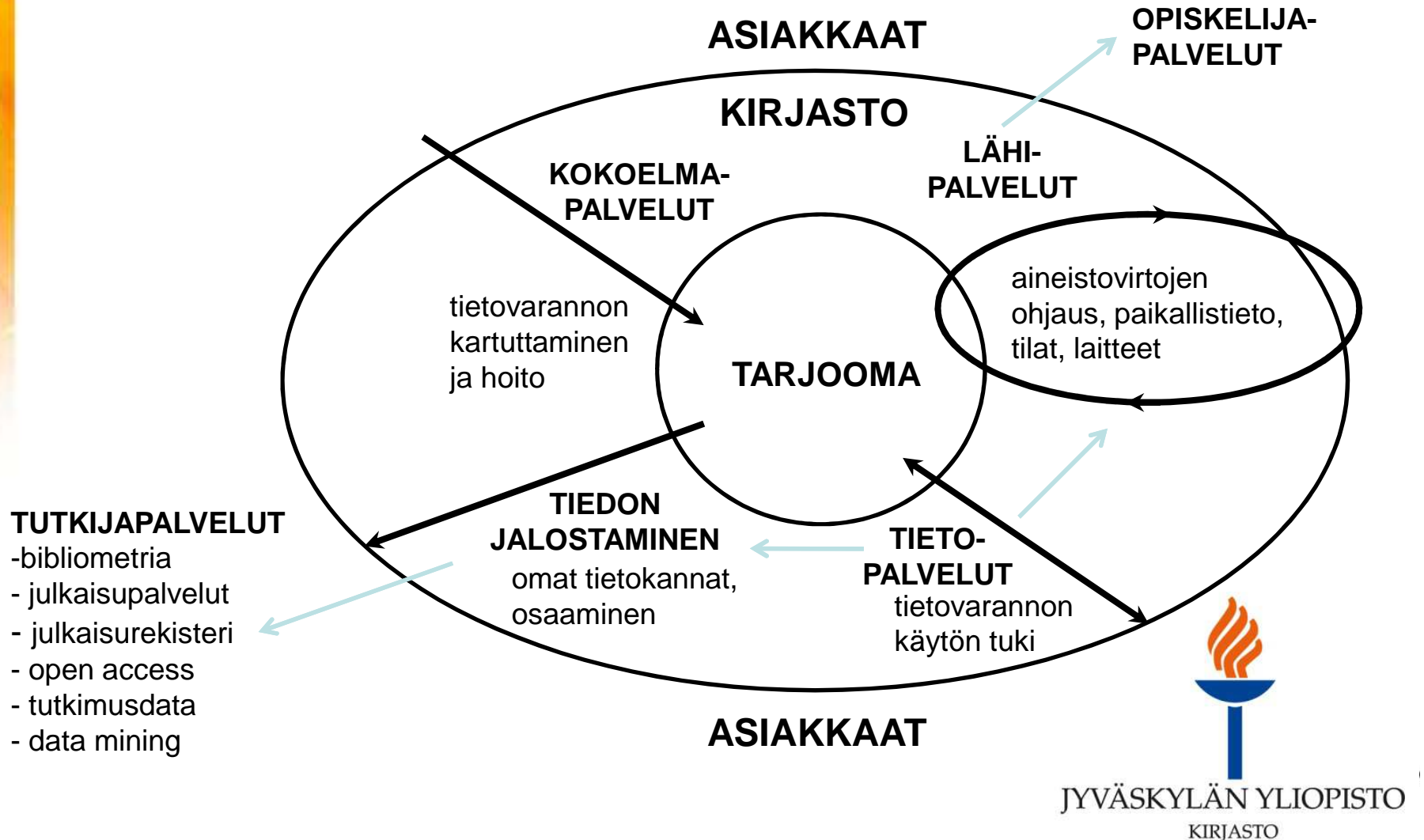

Kirjaston uusi paradigma

- ▣ Asiakkaat tarvitsevat aineistonsa, vaikka mistä
- ▣ Omistuksesta saatavuuteen (“just on time”)
  - ei enää varmuuden vuoksi (“just in case”)
- ▣ Kirjastotyön uusi fokus
  - korttiluetteloista palveluihin
- ▣ Kirjasto oppimisympäristöksi
  - uudet oppimismenetelmät
  - äänivyöhykkeet
- ▣ Kokoelmien tarvitseman tilan optimointi (ei maksimointi)

Kirjaston ydintoiminnot

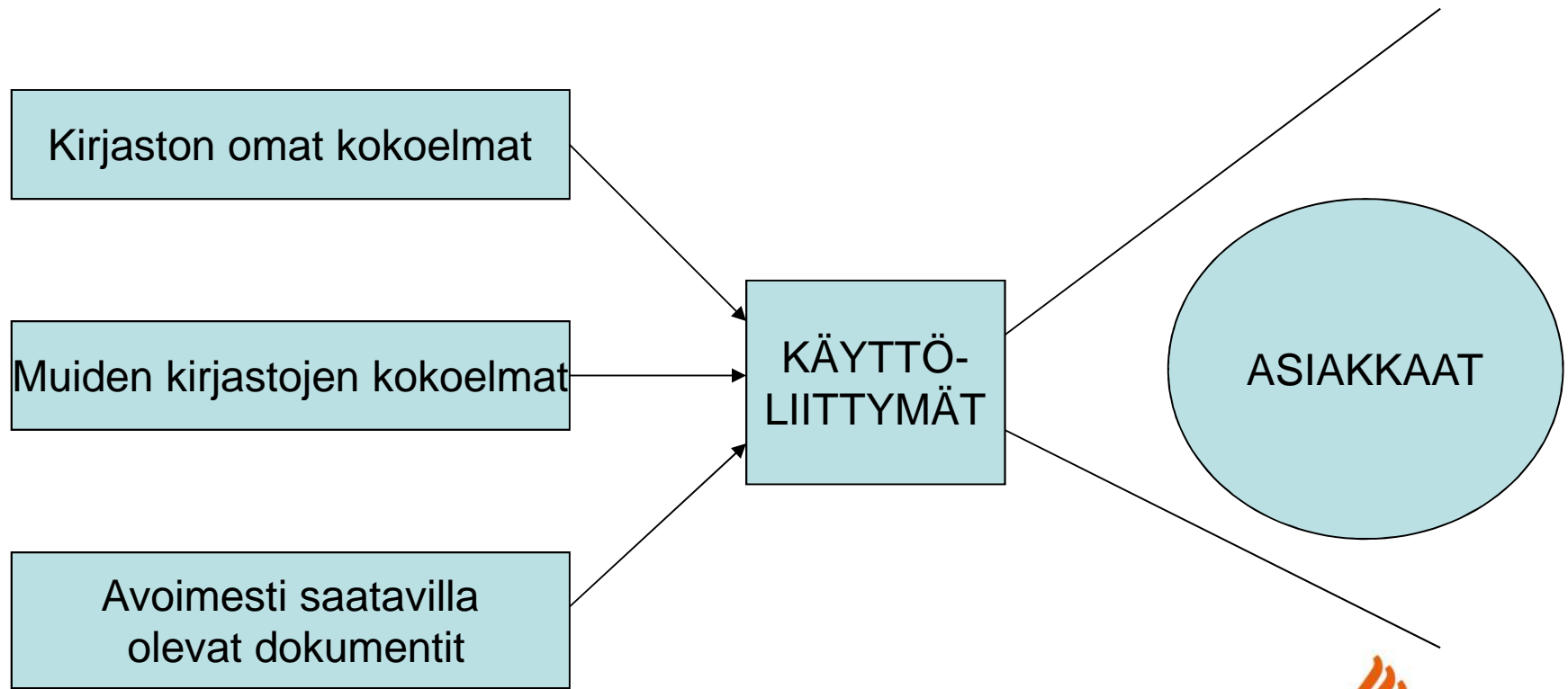

Tarjooma

- Kaikki se tieto, jonka kirjasto tarjoaa asiakkailleen
  - omat kokoelmat
  - yliopiston omat tutkimustulokset
  - kirjaston asiakkailleen välittämät aineistot
  - vapaasti saatavilla olevat aineistot
  - henkilökunnan oma osaaminen
- Tilat, laitteet, paikallispalvelut
- Muut palvelut
- Asiakkaita voi palvella muullakin tavalla kuin hankkimalla mahdollisimman paljon kaikkea omiin kokoelmiin!

Tarjooma, aineistot

Kirjaston omat kokoelmat

■ Kokoelmapolitiikka

- määrittää kirjaston linjan omien kokoelmien suhteen

■ Keskeisiä asioita

- keille kokoelmat ovat
- pysyvä kokoelma ("arkistokokoelma"), muuttuvat kokoelmat
- painopisteet
- kartunta
- poistot
- huolto

■ Kokoelmatyön pitää olla harkittua ja hallittua

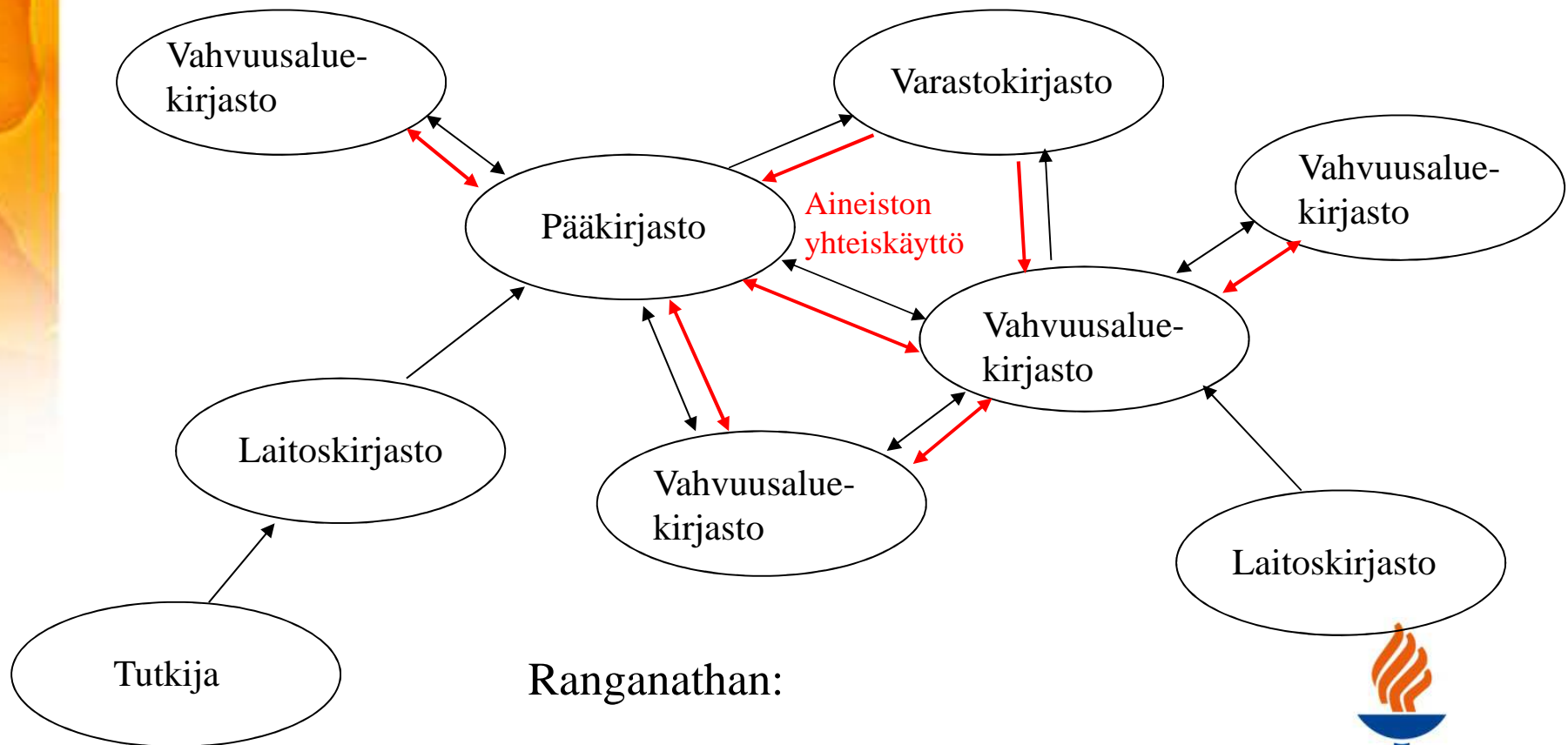

Laajennettu kirjan elinkaarimalli

- Kirja on siellä, missä sille on eniten potentiaalista käyttöä
  - vaikka se sitten olisi jokin toinen kirjasto
- Käytetään hyväksi kunkin kirjaston omia, nimettyjä vahvuuksia
  - kansallisella tasolla
  - kansainvälisellä tasolla
- Luotetaan toisiimme ja yhteiseen osaamiseemme
- Aito kirjastojen verkosto
  - jokainen kirjasto on toisen kirjaston “etävarasto”

Laajennettu kirjan elinkaarimalli

Ranganathan:

- joka lukijalle kirja
- joka kirjalle lukija

Muiden kirjastojen kokoelmat

- Aineistojen yhteiskäyttö
  - muut kirjastot ovat oman kirjaston ”etävarastoja”
  - kaukopalvelua laajennetussa merkityksessä
- Kansallinen kokoelmapolitiikka
- Kansallisen tason vapaaehtoinen yhteistyöjärjestelmä
  - julistus, yhteenliittymä (ei välttämättä sopimus)
  - perustuu kunkin kirjaston kokoelmapolitiikkaan
    - kukin kirjasto määrittelee vahvuusalueensa
      - jonkinlainen koordinointi päällekkäisyyksien välttämiseksi
    - kirjaston itsensä määrittämät lainakokoelmat mukaan aineistojen yhteiskäytön piiriin
      - harvemmin käytetty aineisto ”yhteiseen” käyttöön
  - yhteiset pelisäännöt aineistojen yhteiskäytölle
- Asiakkaan kannalta yhdenvertainen saantikanava
  - asiakkaalle maksuton laina!

Asiakastoiminen aineistojen yhteiskäyttö

- Kaukopalvelun paradigman muutos
- *Kaukopalvelun uusi määritelmä: Kaukopalvelu (aineistojen yhteiskäyttö) on kirjastojen ja heidän luotettujen asiakkaidensa välistä toimintaa. Kirjastot takaavat omien asiakkaittensa luotettavuuden.*
- Mahdollisuus tilasäästöihin, koska mahdollistaa painettujen aineistokokoelmien pienentämisen
- Asiakastoiminen kaukopalvelu nopeuttaa toimintaa
- Kaukopalvelun laskutus voitaisiin uudistaa
- Osa hankintarahasta voitaisiin kanavoida uudelleen täsmäkaukopalveluun

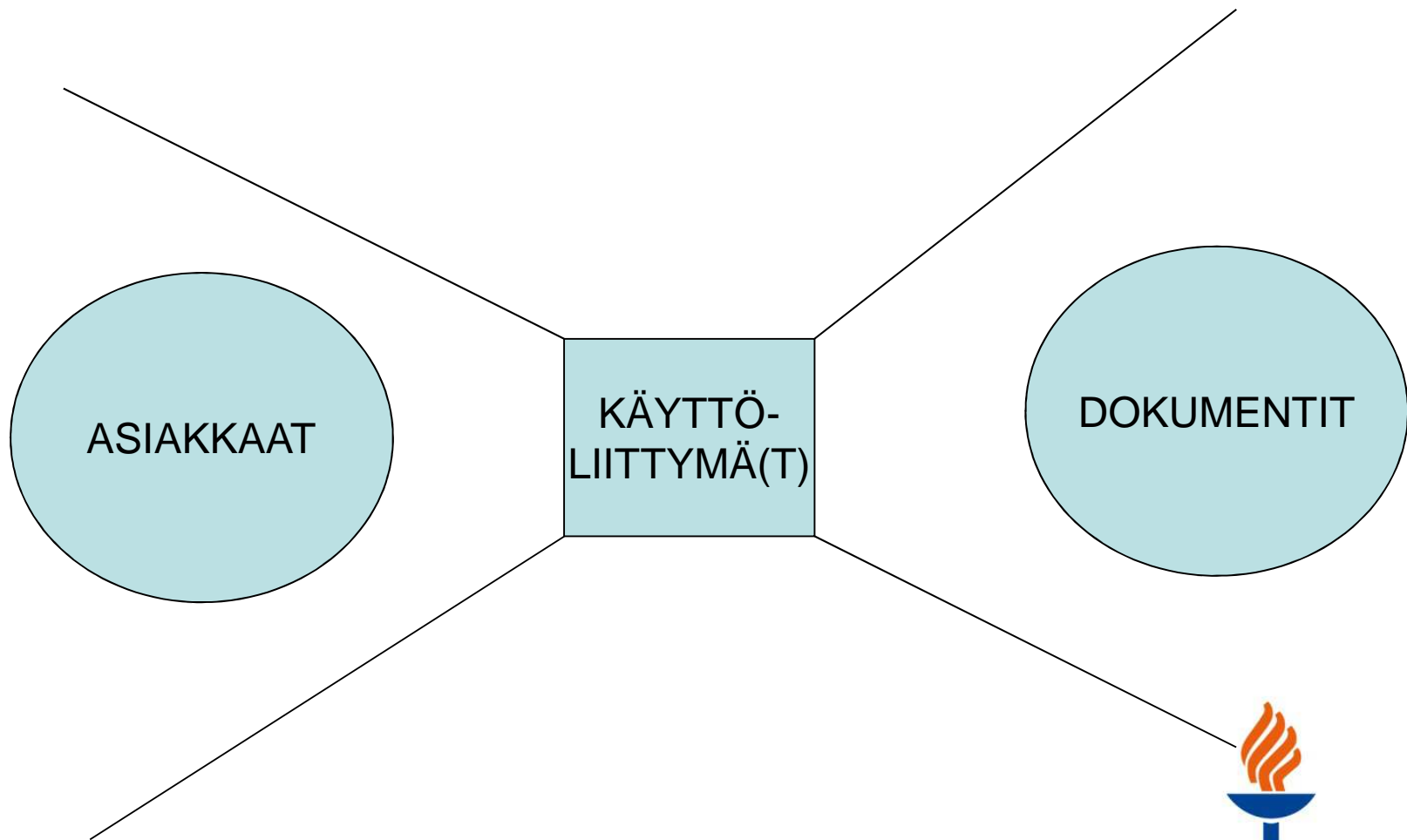
From the centralised...

Avoimesti saatavilla olevat aineistot

- Yliopistojen odotetaan rinnakkaistallentavan tutkijoidensa julkaisut
- Sähköiset raporttisarjat
- Digitoidut aineistot
- Internetissä on erilaisia avoimen aineiston hakupalveluja
- Silti kirjastojen kannalta lähes hyödyntämätön resurssi
  - miten saisimme nämä mahdollisimman kattavasti ja tehokkaasti mukaan käyttöliittymäämme?
  - luettelointi kirjastojärjestelmään ei ole ratkaisu!

Asiakkaan näkökulma

Käyttöliittymä = kokoelma

- ▣ Asiakkaalle käyttöliittymä on yhä enemmän sama kuin ”kokoelma”
  - prisma, jonka läpi asiakas näkee koko tietoavaruuden
  - paikka löytää tietoa
- ▣ Kirjastolle paikka tarjota ”kaikki mahdollinen” tietoaaineisto asiakkaiden käyttöön
  - yhdistämällä tietoa eri järjestelmistä
- ▣ Kirjaston on huolehdittava käyttöliittymästään
  - laadukas
  - riittävän kattava

Käyttöliittymän osiot

■ Paikannus

- ”luukku”, josta asiakas saa nopeasti tiedon, miten kaivattu dokumentti löytyy
- ideaalisesti saa myös kyseisen dokumentin nopeasti käsiinsä

■ Aihehaku

- kooste jonkun aihealueen dokumenteista
- olemmeko jo hävinneet tämän kisan internetille?

Yhteenveto

- Kokoelmat ovat menossa asiakkailta piiloon
- Kokoelmat on tehtävä näkyviksi
  - huolehtimalla omista kokoelmista
  - hyödyntämällä muiden kirjastojen kokoelmia
  - ottamalla kaikki irti avoimesti saatavilla olevista aineistoista
- Kirjaston on annettava asiakkailleen käyttöön muutakin kuin itse hankkimansa ja säilyttämänsä aineistot
- Asiakkaalle kokoelma = käyttöliittymä
  - aineistoja lähestytään käyttöliittymän kautta (tai ainakin kannattaisi)
  - meidän on huolehdittava siitä, että käyttöliittymä tarjoaa riittävän laajan ja laadukkaan näkökulman sekä pääsyn tarjolla oleviin aineistoihin

Kiitos!

ari.muhonen@jyu.fi

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO
KIRJASTO